

Moderni teknologia herättää sotakokemukset henkiin

Sodan ja rauhan keskus Muisti on Mikkelin Päämajamuseon yhteyteen kesäkuussa 2021 avattu uusi tiedekeskus, jonka teknologiaa ja vuorovaikutteisuutta hyödyntävät näyttelyt kertovat sodan vaikutuksista ihmisiin ja yhteiskuntaan. Sen ensimmäinen näyttelykokonaisuus ”Poikkeustila” käsittelee toista maailmansotaa ja on nähtävissä toistaiseksi.

Muistin yhdeksän näyttelyä käsittelevät sotakokemuksia yksittäisen sotilaan, kotirintaman ja päättäjien näkökulmista unohtamatta sotaa seuraavaa rauhanprosessia. Sen toiminnan perusta on humanistisissa ja yhteiskuntatieteissä tehty kotimainen ja kansainvälinen sodan tutkimus, ja päämääränä kertoa sodasta rauhan edistämiseksi. Muistin näyttelytyötä ohjaa kulttuurintutkimuksen, pedagogiikan ja historian didaktiikan asiantuntijoista sekä historioitsijoista koostuva tieteellinen neuvottelukunta, jonka tarkoituksena on varmistaa jatkuva yhteys tutkijoihin, ajankohtaiseen tutkimukseen ja sitä tuottaviin instituutioihin. Tavoitteena on mahdollistaa erilaisten historia- ja yhteiskuntatieteisiin kuuluvien taitojen oppimista, kuten lähdekirittisyyttä, histo-

riallista empatiaa, eettistä ajattelua, sekä syy- ja seuraussuhteiden ja laajojen kokonaisuuksien hahmottamista. Tällaisen tiedeviestinnän edistämässä tärkeänä osana on uutta teknologiaa ja digitaalisuutta hyödyntävät näyttelyt.

Lupaustensa mukaisesti Muisti on onnistunut hyödyntämään modernia teknologiaa hienosti tuoden sodan lähemmäksi kävijää. Näyttelyn alussa olevassa Tarinat-osiossa kävijä voi valita, haluaako kuunnella sotilaan vai lapsen kertomuksen sodasta. Valitsemamme sotamies Onni Aaltosen. Kuunnella talvi- ja jatkosodasta on kursailematon kerronnaltaan, ja sitä tukeva näyttelijöitä ja animaatiota hyödyntävä grafiikka tempaa kuulijan elävästi Aaltosen kokemuksiin. Sodan vaikutus yksilöön ja sen inhimillinen hinta välittyy hyvin lounaismurteella juttelevan sotamiehen muistelmista. Vaikka Aaltonen kokikin sodan aikana kauheita asioita, lopussa kuulija näkee kotivideopätkän eläkeikäisen Aaltosen ja tämän vaimon häävalssista, joka jäi tanssimatta välirauhan aikana solmitun avioliiton alkumetreillä. Se on lohduttava muistutus elämän jatkumisesta sodan jälkeenkin. Kuulijaa toisaalta muistutetaan siitkin, että sotakokemukset jäivät tavalla tai toisella elämään sen kokeneissa.

Vaikuttavin kokemus on kuitenkin Taisteluniminen näyttely, missä viimeisintä VR-teknikkaa hyödyntäen esitetään taistelutilanne sotilaan silmin. VR-lasit päähän pistettyään kävijä näkee edessään asemapaikasta avautuvan Summan läntisen Karjalankannaksen helmikuussa 1940. Vihollistankit etenevät horisontissa, ja yllättäen tykistökeskitys pyyhkii asemapaikan yli. Räjähdykset, niiden nostattama maa-aines ja savu luovat realistisen kuvan siitä, millaista taistelun keskellä olisi ollut. Niinkin realistisen, että VR-lasit päästä otettuaan tekisi mieli pyyhkiä virtuaaliräjähdysten nostattamat ”pölyt” päältänsä.

Teknologian mukanaan tuomaa interaktiivisuutta hyödynnetään myös informatiivisissa osuuksissa, esimerkiksi toisen maailmansodan syyt ja eteneminen on esitetty Maailma sodassa -näyttelyssä selkeästi kosketusnäytöillä, joista voi tiivistetysti lukea sodan taustoista. Hyvin toteutettu seinän kokoinen kartta-animaatio esittää, kuinka sota eteni maailmanlaajuisesti. Tämä on suomalaisten sotakokemuksien vastapainoksi hyvä muistutus sodan laaja-alaisista vaikutuksista niin Euroopassa kuin sen ulkopuolellakin, ja toiminee myös monelle hyvänä historian kertauksena. Valta- ja Koti-näyttelyt

Muistin näyttelyissä voi omaan tahtiin tutustua interaktiiviseen aineistoon. Video alkaa pyörimään vain koppiin astuessa, joten ainakaan kesken kerronnan ei ole riskiä kävellä sisälle.

on nekin toteutettu kiinnostavasti ja kävijää mukaan ottaen. Ensimmäisessä vierailija pääsee poliittiseen päätöksentekoon mukaan valitessaan kosketusnäytöllä olevista vaihtoehdoista, millaisia päätöksiä hän tekisi poikkeustilanteessa sensuuriin, propagandaan tai vaikka kansalaisten vapaa-ajan rajoittamiseen liittyen. Jälkimmäisessä näyttelyssä keskiössä on taas kotirintama, ja kuinka sekin osallistui aktiivisesti sodan vaatimiin toimiin. Naisten ja lasten roolia, sekä myös evakkoon lähtemistä valotetaan erilaisten arkistovalokuvien avulla. Laajaa kuva-arkistoa voi selata kosketusnäytöltä omaan tahtiin, ja jokaisen kuvan ohessa on lyhyt esittely. Näitä helposti uppoutuu selaamaan kuin vanhaa valokuva-albumia.

”Poikkeustila” on näyttelykokonaisuutena onnistunut, ja kiinnostanee niin historiaa tuntevia kuin asiaan vähemmän perehtyneitäkin. Toinen maailmansota aiheena saattaa jo olla monien mielestä hieman ”kulunut”, ja itsekin toivoisin tulevien näyttelyjen käsittelevän ajankohtaisempia konflikteja, informaatiოსotaa tai vaikka tarkemmin erilaisia rauhanprosesseja. Muistilla olisi tähän varmasti osaamista ja potentiaalia. Samaa hengenvetoon voidaan todeta, että toinen maailmansota on aiheena toki vieläkin ajankohtainen ja tärkeä, sillä sen historialliset tulkinnat edelleen kuumentavat tunteita kansainvälisellä areenalla. Muistin edistämä tutkimukseen perustuva ja lähdekriittisyyttä painottava lähestymistapa on erinomainen vastalääke sotamuistojen taipumukselle päätyä nationalismiin työkaluiksi ja yksipuolisia faktoja toittaviksi narratiiveiksi. Ajankohtainen esimerkki toisen maailmansodan käytöstä poliittisiin tarkoituksiin nähdään naapurimaassamme Venäjällä, missä sikäläisittäin tunnetusta ”Suuresta isänmaallisesta sodasta” voidaan keskustella vain tietyssä sävyssä, ja laki jopa kieltää tietynlaisten tulkintojen esittämisen. Vastaavasti Suomessa sotahistorian synkimmät hetket, kuten vaikka Itä-Karjalan vankileirien tapahtumat ovat vielä osaltaan jääneet historiankirjoituksessa pienemmälle huomiolle.

Muisti on esimerkki siitä, kuinka modernilla teknologialla ja digitaalisuudella sodan kokemuksia ja kauhuja voidaan tuoda lähemmäksi kävijää, kuin vain vitriinejä ja infotauluja luke-malla. Sen lähdekriittisyyttä ja tutkimustietoa painottava lähestymistapa on tärkeää aikana, jolloin valeutiset levivät ja informaatiovai-kuttamisen keinot muuttuvat koko ajan hienovaraisemmiksi. Näiden lisäksi Muisti onnistuu riisumaan sodan nationalistisista narratiiveista ja nostamaan keskiöön sen vaikutukset ihmisiin ja yhteiskuntaan. Oletettavasti kävijälle on sano-

mattakin selvää, kuinka Venäjä ja Neuvostoliitto ovat Suomen sotahistoriassa suuressa osassa, joten itänaapuri ei mitenkään alleviivavasti ole näyttelyissä läsnä. Epäsuorasti se toki ilmenee, kuten esimerkiksi Suomen ja Neuvostoliiton armeijoiden välistä epäsuhtaa demonstroimalla visuaalisesti. Menemällä eteenpäin vastakkainasettelusta on päästy käsittelemään sotaa ilman paatosta sen inhimillistä puolta korostaen, mikä Muistin tapauksessa on suomalainen yhteis-kunta.

Tällaisilla näyttelyillä olisi potentiaalia laajemman yhteisen tarttumapinnan luomiselle historiaa eri tavalla ymmärtävien kansakuntien välille, kuten Suomi ja Venäjä. Tulisi muistaa, että sota on kaikille osapuolille julmaa, ei vain omalle puolelle. Viime kädessä tavallinen kansa joutuu maksamaan suurimman hinnan ja kantamaan seuraukset. Kuten Taistelu-näyttelyssä mainittiin, tunsivat suomalaisotilaat tunnon-tuskia pohtiessaan, kuinka samanlaisia tapetut vastapuolen taistelijat pohjimmiltaan olivat. Heillä oli siviilissä samat ilot ja murheet, ja mah-dollisesti kotona odottavan rakastettunsa kuva taskussa rintamalla. Jako ystävään ja viholliseen tapahtuikin suurvaltapolitiikan, ei ihmisten oman valinnan seurauksena. Tällaisen näkökulman soisi olevan laajemminkin sotamuseoissa läsnä ja vastapainona epäinhimillistäväälle sotapro-pagandalle. Muisti kannustaa tarkastelemaan sotaa laaja-alaisesti ja kriittisesti, kuitenkin unohtamatta inhimillisyyttä ja empatiaa kaikkia sen aikalaisia kohtaan.

Tuomas Kallio

Muisti yhdistää modernia teknologiaa ja arkis-tokuvia luoden mielenkiintoisen kokemuksen.